

MAIRONIS IR JO EPOCHA: LITERATŪROS KANONO KAITA

1. Programos vykdytojas - Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
Norminiai etatai skirti programai – 6.

2. Programos tikslai:

- Atlikti XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės lietuvių literatūros fundamentinius tyrimus, kurie atskleistų sintetinių literatūros procesų, kanono formavimosi, jo įtvirtinimo kultūroje ir kritinės recepcijos vaizdą.
- Naujai įvertinti ir interpretuoti Maironio literatūrinį ir intelektualinį palikimą, jo recepciją visuomenėje, kritikų raštuose, profesionalioje ir masinėje kultūroje, Maironio kaip lietuvių literatūros kanono atraminės figūros simboliką.
- Atskleisti vadinamosios „Maironio epochos“ (XIX-XX a. pirmosios pusės) reikšmę ir specifiką, iškiliausių šios epochos literatūros asmenybių indėlį į literatūros istoriją, naujai pristatyti Lietuvos visuomenei klasikų tekstus.

3. Programos uždaviniai:

1. Aktualizuoti Maironio kūrybinį palikimą, apibendrinti jau esamus maironistikos tyrimus, juos atnaujinti ir toliau plėtoti, pasitelkiant šiuolaikines teorines-metodologines perspektyvas. Įvertinti Maironio veiklą iš istorinės perspektyvos – tai leidžia atlikti tam tikras laiko nuotolis: 2012 m. bus minimos poeto gimimo 150-osios ir mirties 80-osios metinės. Ištirti Maironio kūrybos ir asmenybės vaidmenį formuojantis ir plėtojantis lietuvių literatūros kanonui, poetą formavusios aplinkos poveikį, Maironio įtaką skirtingų epochų kultūrai ir visuomenei, jo įvaizdžio kaitą ir prielaidas, lėmusias, kad jis įgijo „nacionalinio poeto“ statusą. Maironistikos mokslinius tyrimus apibendrinti sintetiniame veikalė. Publikuoti ir aktualizuoti iki šiol literatūros istorijos parašėje buvusius su Maironio asmenybe, reikšmingais jo biografijos epizodais susijusius dokumentus, jo epistoliarinį palikimą, ištirti Maironio recepciją kritikoje, sistemingai apibendrinti ir pateikti kritinių tekstų apie Maironį panoramą.

Maironio kūryba turėjo didžiulį poveikį visos lietuvių literatūros raidai, jos kanono kristalizavimuisi. Ji tapo atspirties tašku, į kurį atsižvelgiant buvo reformuojama tradicija, Maironiui buvo priskirtas simboliškas reprezentacinis „nacionalinio poeto“ vaidmuo. Per penkerius metus bus rengiamas sintetinis veikalas apie Maironį, jo kūrybą ir gyvenimą (darbų etapai: medžiagos rinkimas, darbas archyvuose, moksliniai tyrimai, bendradarbių iš kitų mokslo sričių (istorijos, teologijos, kultūrologijos ir kt.) integravimas). Rengiant sintetinį veikalą itin svarbus tarpdiscipliniškumo matmuo, kolegų humanitarų, tyrinėjančių tos pačios epochos reiškinius, dalykiškas indėlis. Prie tiriamojo darbo planuoja prisidėti istorikai (pvz., dr. V. Žaltauskaitė), katalikų teologijos žinovai, muziejinkai. Tikimasi sėkmingai bendradarbiauti su Vytauto Didžiojo universitetu, Maironio lietuvių literatūros muziejumi, Lietuvos katalikų mokslo akademija. Preliminari sintetinio veikalė sandara: 1) epochos kontekstas, prielaidos, subrandinusios Maironį kaip poetą ir visuomenės veikėją; 2) Maironio poetikos tyrinėjimai, tekstų interpretacijos, remiantis naujausia literatūros metodologija; 3) lietuvių literatūros raidos po Maironio epochos apžvalga, tradicijos tęstinumo ir radikalaus pasipriešinimo kanoninei figūrai akcentai.

Bus parengta ir išleista B. Speičytės studija apie Maironį ir istorinės Lietuvos literatūrą, siekiant išryškinti Maironio poezijos santykį su daugiakalbe Lietuvos literatūra. Maironio asmenybei ir kūrybai pažinti itin svarbu sutelkti atsiminimų, laiškų ir kritinės medžiagos apie rašytoją rinkinius – ši medžiaga užpildytų žinių spragą, su kuria susiduria studijuojantys lietuvių literatūrą, besidomintys XIX-XX amžių sandūros sociokultūrine aplinka. Visi šie tyrinėjimai ir publikacijos išryškins Maironio asmenybės ir kūrybos sociokultūrinį foną, jo raštų poveikį tuo metu dominavusiai romantizmo estetikai. Maironio epocha, jos episteminiai, estetiniai,

sociokultūriniai procesai bus išnagrinėti, remiantis šiuolaikinėmis metodologijomis, ieškant aktualių šiandienos visuomenei perspektyvų. Svarbus ir tarptautinis Maironio kaip „nacionalinio poeto“ reikšmės akcentas. Būtina aktualizuoti Maironio kūrybą istoriškai ir geopolitiškai artimo konteksto literatūrose – tam turėtų pasitarnauti tarptautinė mokslinė konferencija, kurioje dalyvaus mokslininkai iš įvairių Europos šalių, besidomintys Vidurio ir Rytų Europos „tautų pavasario“ laikotarpio kultūrine programa, mažų tautų nacionalinių literatūrų formavimosi procesais. Konferenciją planuojama rengti bendradarbiaujant su Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių literatūros katedra ir Maironio lietuvių literatūros muziejumi – taip stengiamasi suvienyti intelektualines humanitarų pajėgas siekiant permąstyti Maironio asmenybės ir jo darbų reikšmę nūdienos literatūrologijoje, istoriografijoje ir apskritai postmoderniojoje kultūroje, populiarinti Maironio kūrybą ir jo vertybinius idealus visuomenėje, iškeliant reikšmingas paraleles bei kontrastus tarp „Maironio epochos“ ir nūdienos. Pratęsti konferencijos metu užsimezgsių įvairių šalių mokslininkų dialogą Maironio temomis ketinama surengiant seminarus lituanistikos centruose Čekijoje ir Vengrijoje– Prahos Karolio (arba Brno Masaryko) bei Budapešto (arba Debreceno universitetuose), kadangi Maironio kūrybai ir idėjoms buvo labai svarbus čekų ir vengrų nacionalinio atgimimo („tautų pavasario“) kontekstas.

2. Vykdyti tęstinius fundamentinių šaltinių tekstologinio rengimo ir akademinų raštų leidybos darbus, toliau formuojant XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės lietuvių literatūros kanono korpusą. Literatūros kanono formavimuisi didelės įtakos turėjo ir kiti iškilūs lietuvių rašytojai – M. Valančius, A. Baranauskas, Vaižgantas ir kt. Programos rėmuose siekiama tekstologiškai ištirti svarbiausią, klasikinį, problemišką lietuvių literatūros paveldą (nustatyti autentiškų tekstų variantus, susisteminti šaltinių grupes, parengti pagrindinių šaltinių tekstus, parengti mokslinių šaltinių publikavimo principus ir t.t.), parengti ir išleisti lietuvių literatūros klasikų (M. Valančiaus, A. Baranausko, J. Tumo-Vaižganto, I. Šeiniaus) akademinų raštų serijas. Siekiama Lietuvos visuomenei pateikti autentišką, ištirtą, susistemintą, neskelbtą ir/ar naują lietuvių raštijos ir literatūros palikimą, atliktais tekstologiniais tyrimais pateikti svarbias žinias literatūros, kalbos ir knygos istorikams, aukštosioms ir vidurinėms mokykloms, leidėjams, redaktoriams ir plačiajai kultūrinei visuomenei.

Programos metu atliekamais tekstologiniais tyrimais sudaromas ir parengiamas konkretaus rašytojo kūrybinio palikimo korpusas, nustatomi autentiški tekstai, parengiami mokslinio publikavimo principai ir pagal juos rengiami bei publikuojami patys šaltiniai akademinėse *Raštų* serijose. Numatoma ne vien parengti publikavimui atskirus eilinius tomus, bet ir rengti medžiagą būsimiems tomams, numatomiems tolesniems programos laikotarpiams. Pažymėtina, kad *Raštų* tomuose (ypač Vaižganto) rengėjų parašyti komentarai ir kiti priedai sudaro nemažą dalį konkretaus tomo apimties, vidutiniškai apie 5 autorinius lankus teksto (kartais iki 10 autorinių lankų). M. Valančiaus, A. Baranausko, I. Šeiniaus *Raštai* iki šiol leidžiami nebuvo, šių rašytojų palikimas sisteminamas taip pat nebuvo, rengiama medžiaga iki šiol tekstologiškai netirta ir nekomentuota. Taip pat nebuvo tiriami ir sisteminami Vaižganto pamokslai ir laišakai, likę rankraščiais bibliotekose, muziejuose ir archyvuose, jo periodikoje skelbti kritikos ir literatūros istorijos straipsniai. Vaižganto *Raštai* anksčiau buvo leisti (19 t., 1922–1938), tačiau jiems buvo taikomi visai kiti tyrimo ir rengimo principai, labiau atitinkantys autorinio rinktinių raštų leidimo principus. Mokliškai parengti tekstai svarbūs tuo, kad ištirtas, parengtas ir paskelbtas tekstas tampa „patikimas“, rengiant buvo remtasi autentiškiausiu teksto variantu, remiantis taip parengtais tektais galima tolesnė, populiarioji jų sklaida visuomenėje. Siūloma ilgalaikė mokslinė programa yra tęstinė, tyrimai ir darbai pagal tokio pobūdžio programą buvo atliekami iki 2011 m., taip pat programos metu renkama medžiaga, atliekami šaltinių paieškos ir archyviniai tyrimai bus pagrindas tolesniems programos tyrimams po 2016 m.

4. Metodologinis tyrimų pagrindimas:

Maironio kūrybos tyrinėjimo srityje jau atlikti tam tikri darbai: dar poetui gyvam esant leisti *Maironio raštai* (5 t., 1926-1930), sovietmečiu išleisti, nors ir nepakankamai tekstologiškai parengti, *Raštai* (3 t., 1987-1992), yra V. Zaborskaitės monografija (1968, 1987), tapusi autoritetingu įvadu į Maironio kūrybos tyrinėjimus. Maironiui skirti solidūs, tačiau ideologiškai

riboti straipsniai sovietmečiu leistuose akademinės *Lietuvių literatūros istorijos* (4 t., 1957-1968) tomuose, reikšmingų straipsnių pasirodė Lietuvos ir išeivijos mokslo žurnaluose. V. Zaborskaitė – ir pastarojo meto svarbiausio straipsnio, pristatančio Maironio kūrybą lietuvių literatūros istorijos kontekste, autorė (kn. *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, 2001). Nemažai moksliniu požiūriu vertingų studijinės apimties straipsnių ir kitų publikacijų apie Maironį ir jo epochą, jį veikusius socialinius, politinius, kultūrinius kontekstus pasirodė Lietuvoje ir išeivijoje (verta paminėti 1982 m. išleistą specialų *Aidų* žurnalo numerį, skirtą Maironiui, ir *Literatūros ir kalbos* t. XXI (1990), kur sutelkta Maironiui skirtos konferencijos medžiaga, publikuoti archyviniai tekstai). Į šiuos tyrinėjimus būtina atsižvelgti rengiant naujas šaltinių publikacijas ir sintetinį veikalą. Iki šiol apskritai lietuvių literatūrologijoje dar nebuvo mėginta integruoti išeivijoje atliktus maironistikos tyrinėjimus į bendrąją lietuvių literatūrologiją – tokiu sėkmingos integracijos ir aktualizacijos pavyzdžiu laikytinas, pvz., straipsnių rinkinys apie kitą lietuvių literatūros klasiką – *Egzodo Donelaitis* (sud. M. Vaicekuskas, 2001).

Publikacijose, apibendrinančiose dabartinę maironistikos tyrimų padėtį, bus remiamasi naujausiais kritikos metodais – „naujojo istorizmo“ mokyklos suformuluotais teoriniais principais, semiotine, fenomenologine, psichoanalitine ir feministine analizės prieigomis, sociokultūrinio konteksto, tarpdalykiniais literatūros ir kultūros tyrimais. Daugiau dėmesio ketinama skirti komparatyvistiniam Maironio ir jo epochos aspektui – kaip nacionalinį lietuvių poetą veikė Rytų ir Vakarų kultūros, kokias tradicijas jis perėmė ir sutvirtino. Ketinama išplėsti metodologinę literatūros tyrimų bazę, kuri iki šiol dažnai apsiribodavo tradicine teksto ir konteksto interpretacijos mokykla. Sovietmečio publikacijose, skirtose Maironiui, savo žymę paliko ideologiniai reikalavimai, dėl kurių tuomet propaguotas Maironio asmenybės poveikslas atrodė iškraipytas, jo pasaulėžiūros klausimas buvo apeinamas arba aptariamasis tendencingai.

Vykdamą programą, bus remiamasi naujausiais tekstologiniais metodais. Lietuvių literatūros klasikinės palikimas bus tiriamas ir skelbiamas pagal šiuolaikinius tekstologijos mokslo reikalavimus, remiantis apibendrinamaisiais bei teoriniais lietuvių ir užsienio tekstologijos veikalais. Įsisavinti nauji tekstologinio darbo, taip pat literatūros tyrimo metodai, atlikti ir atliekami parengiamojo pobūdžio darbai leidžia šią sritį papildyti iš esmės naujo turinio rezultatais.

5. Tyrimų etapai ir jų charakteristika:

Programą vykdys LLTI Naujosios literatūros ir Tekstologijos skyriai. Pagrindiniai vykdytojai – programos vadovas mokslo darb. dr. M. Žvirgždas, vyriaus. moksl. darb., habil. dr. V. Vanagas, vyresn. mokslo darb. dr. I. Čiužauskaitė, vyresn. mokslo darb. dr. A. Lapinskienė, mokslo darb. dr. B. Speičytė, mokslo darb. dr. E. Žmuida, jaun. mokslo darb. dr. R. Bleizgienė, kiti mokslininkai, redaktoriai (vykdytojų grupė pagal realias darbų apimtis kiekvienais metais gali būti koreguojama, pildoma, koreguojamos etato dalys). Pagrindinis Naujosios literatūros skyriaus pastaruoju metu atlikto darbo rezultatas – kolektyvinio sintetinio veikalo *Lietuvių literatūros istorija. XX amžiaus pirma pusė*, parengimas (dvi dalys, 2011 m.). LLTI Tekstologijos skyrius – tai vienintelis tekstologijos centras Lietuvoje, kur, vadovaujantis autentiškumo, atribucijos, tikslaus teksto nustatymo ir mokslinio publikavimo principais, rengiami lietuvių raštijos paminklų, literatūrinio palikimo moksliniai leidimai ir publikacijos, tiriamos teorinės, praktinės, istoriografinės tekstologijos problemos.

2012 m.

Sintetinio veikalo, skirto Maironiui ir jo epochai bei literatūros kanono formavimosi problematikai, koncepcijos parengimas, teminio modelio sukūrimas, metodologinių kriterijų aptarimas, autorių atranka, seminarai aktualių Maironio kūrybos problemų klausimais. Sintetinio veikalo koncepciją rengia M. Žvirgždas, B. Speičytė, E. Žmuida, R. Bleizgienė, A. Lapinskienė, darbo grupės vadovas M. Žvirgždas;

Jubiliejinė tarptautinė mokslinė konferencija, skirta Maironio 150-čiui, planuojama rengti kartu su Vytauto Didžiojo universitetu ir Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejumi. Organizatoriai M. Žvirgždas ir E. Žmuida;

B. Speičytės studija *Anapus ribos – Maironis ir istorinė Lietuvos literatūra*, parengimas leidybai; Maironio laiškų ir atsiminimų apie jį rengimas. Sudarytojas E. Žmuida;

Literatūros kritikos straipsnių apie Maironį atrankos kriterijų formulavimas, straipsnių atranka. Sudarytojas M. Žvirgždas;

M. Valančius, *Raštai*, t. 5: *Katekizmas* – rengimas, parengimas leidybai;

A. Baranauskas, *Raštai*, t. 5: *Šv. Rašto vertimas*, kn. 2 – rengimas;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 23, 24: *Pamokslai* – rengimas;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 25, 26, 27: *Laiškai* – rengimas;

I. Šeinius, *Raštai*, t. 10: *Dramos* – rengimas;

I. Šeinius, *Raštai*, t. 13: *Publicistika* – rengimas, parengimas leidybai.

Teikiamos paraiškos tarptautiniams seminarams apie Maironio epochą ir „tautų pavasario“ kontekstą Prahos Karolio (arba Brno Masaryko) universitetuose (Čekijoje), Budapešto (arba Debreceno) universitete (Vengrijoje) surengti.

2013 m.

Gavus paramą, surengiami tarptautiniai seminarai apie Maironio epochą ir „tautų pavasario“ kontekstą Prahos Karolio (arba Brno Masaryko) universitete (Čekijoje), Budapešto (arba Debreceno) universitete (Vengrijoje).

Sintetinio veikalo, skirto Maironiui ir jo epochai bei literatūros kanono formavimosi problematikai, rengimas - darbas archyvuose, moksliniai tyrimai, tekstų rašymas;

Maironio laiškų ir atsiminimų komentarų rašymas, parengimas leidybai;

Literatūros kritikos straipsnių apie Maironį tekstų korpuso rengimas, komentarų rašymas;

A. Baranauskas, *Raštai*, t. 5: *Šv. Rašto vertimas*, kn. 2 – rengimas;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 23, 24: *Pamokslai* – rengimas;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 25, 26, 27: *Laiškai* – rengimas;

I. Šeinius, *Raštai*, t. 10: *Dramos* – rengimas, parengimas leidybai;

2014 m.

Sintetinio veikalo, skirto Maironiui ir jo epochai bei literatūros kanono formavimosi problematikai rengimas - darbas archyvuose, moksliniai tyrimai, tekstų rašymas;

Literatūros kritikos straipsnių apie Maironį rinktinės parengimas leidybai;

A. Baranauskas, *Raštai*, t. 5: *Šv. Rašto vertimas*, kn. 2 – rengimas, parengimas leidybai;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 23: *Pamokslai* – rengimas, parengimas leidybai;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 25, 26, 27: *Laiškai* – rengimas.

2015 m.

Sintetinio veikalo, skirto Maironiui ir jo epochai bei literatūros kanono formavimosi problematikai, rengimas - darbas archyvuose, moksliniai tyrimai, tekstų rašymas);

A. Baranauskas, *Raštai*, t. 5: *Šv. Rašto vertimas*, kn. 3 – rengimas;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 24: *Pamokslai* – rengimas, parengimas leidybai;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 25, 26, 27: *Laiškai* – rengimas.

2016 m.

Sintetinio veikalo apie Maironį parengimas leidybai;

A. Baranauskas, *Raštai*, t. 5: *Šv. Rašto vertimas*, kn. 3 – rengimas;

Vaižgantas, *Raštai*, t. 25, 26, 27: *Laiškai* – rengimas.

6. Numatomi rezultatai:

Įvykdžius ilgalaikę mokslo programą, būtų atlikti šie darbai, apibendrinantys Maironio kūrybos literatūrologinius tyrinėjimus:

Kolektyvinis sintetinis veikalas, skirtas Maironiui ir jo epochai bei literatūros kanono formavimosi problematikai.

B. Speičytės studija *Anapus ribos – Maironis ir istorinė Lietuvos literatūra*;

Literatūros kritikos straipsnių apie Maironį rinktinė (sudarytojas M. Žvirgždas);

Maironio laiškų ir atsiminimų apie jį rinkinys (sudarytojas E. Žmuida);

Maironio jubiliejui skirta tarptautinė mokslinė konferencija (rengėjai E. Žmuida ir M. Žvirgždas) ir seminarai užsienio mokslo centruose (planuojami seminarai Čekijoje ir Vengrijoje).

Įvykdžius ilgalaikę mokslo programą, būtų parengti leidybai šie lietuvių literatūrinio palikimo akademiinių raštų serijų tomiai:

M. Valančius, *Raštai*, t. 5: *Katekizmas*;
 A. Baranauskas, *Raštai*, t. 5: *Šv. Rašto vertimas*, kn. 2;
 Vaižgantas, *Raštai*, t. 23: *Pamokslai*;
 Vaižgantas, *Raštai*, t. 24: *Pamokslai*;
 I. Šeinius, *Raštai*, t. 10: *Dramos*;
 I. Šeinius, *Raštai*, t. 13: *Publicistika*.

7. Rezultatų sklaidos priemonės:

Maironio kūrybos šaltinių, dokumentų ir laiškų publikacijos, naujai aktualizuoti ankstesnių laikų literatūrologiniai tyrinėjimai bei naujausi bandymai analizuoti Maironį platesniame sociokultūriniame kontekste leidžia nuodugniau pažinti lietuvių nacionalinio poeto kūrybą, skatina visuomenės domėjimąsi literatūros klasika, kelia literatūros kanono peržiūros problemą, tampa svarbiu postūmiu diskusijai apie tautines vertybes, prisideda prie jaunosios kartos humanitarinio ugdymo, kultūrinio sąmoningumo stiprinimo. Programoje numatyti renginiai ir leidiniai populiarins Maironio kūrybą tarp skaitytojų, bus naudingi mokykloms, akademinėms institucijoms, skirtingų humanitarinių sričių mokslininkams, tyrinėjantiems XIX a. vidurio-XX a. pradžios kultūrinio konteksto pokyčius, taip pat visiems besidomintiems šios epochos kultūrinio ir visuomeninio gyvenimu. Planuojama pristatyti Maironį europietiško „tautų pavasario“ tyrimų kontekste – tam pasitarnaus tarptautiniai akademiniai seminarai Čekijoje ir Vengrijoje, aktualizuojantys nacionalinio lietuvių literatūros kanono problematiką Vidurio Europos erdvėje.

Moksliskai parengtos lietuvių literatūros tekstų publikacijos tampa pagrindu tolesnėms populiariosioms, skirtoms ne mokslinei visuomenei, publikacijoms. Tyrimų rezultatai bus populiarinami žiniasklaidoje, skatinant diskusijas apie Maironio kūrybos reikšmę postmodernioje epochoje. Populiarinant ir šviečiant, bus išnaudojamos interneto galimybės, rengiami radijo ir televizijos interviu, masinei žiniasklaidai skirtos publikacijos. Leidiniai apie Maironį bus pristatomi Vilniaus knygų mugėje, planuojama rengti Maironio kūrybos aptarimus mokyklose, skatinant jaunosios kartos domėjimąsi lietuvių literatūros klasika. Planuojamos leidinių anotacijos, reklaminės anotacijos, kai kuriais atvejais recenzijos spaudoje, internetiniuose žiniasklaidos portaluose. Kompleksiniai sistemingi šio pobūdžio darbai leidžia paspartinti ne tik diachroninius literatūros, kalbos, kultūros, meno tyrimus, bet ir turi nemažos auklėjamosios, šviečiamosios ir ugdomosios reikšmės.

8. Preliminarus programos lėšų paskirstymas (tūkst. litų):

Eil. Nr.	Išlaidų pavadinimas	2012 metais	2013 metais	2014 metais	2015 metais	2016 metais	Visai programai (suma)
1.	Programai skirti norminiai etatai, lėšos	6 190,8	6 190,8	6 190,8	6 190,8	6 190,8	954
2.	Kitos lėšos planuojamos programai vykdyti (iš kitų, institutui skirtų valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšų)	0	0	0	0	0	0
	Iš viso	190,8	190,8	190,8	190,8	190,8	954

9. Programos trukmė:

2012 - 2016 metai.

10. Programos vadovas:

dr. Manfredas Žvirgždas, LLTI Naujosios literatūros skyriaus mokslo darbuotojas, tel. 861430741, el. paštas: manfredasz@gmail.com